

Transkripcija latviešu valodā

Aristotelis un tikumu teorija (Īsais kurss filozofijā #38)

<https://www.youtube.com/watch?v=PrvtOWEXDIQ>

[0:00] Iedomājieties cilvēku, kurš vienmēr zina, ko teikt, kurš spēj atrisināt saspīlētu situāciju, ar vieglumu pasniegt smagas ziņas; pārliecināts par sevi, bet nav augstprātīgs; drosmīgs, bet ne pārgalvīgs; dāsns, bet ne izšķērdīgs. Tāds ir cilvēks, kuram ikviens vēlas būt blakus un līdzināties. Cilvēks, kurš, šķiet, ir apguvis mākslu būt cilvēkam. Tas var šķist neiespējami, taču Aristotelis uzskatīja, ka šādi cilvēki, lai gan reti sastopami, tomēr eksistē, un viņi ir tādi, kādiem mums visiem vajadzētu censties būt – tikumīgiem. Un uz šo tikumības ideju ir balstīta vesela morāles teorija.

[0:36] Taču atšķirībā no vairuma morāles teoriju, par kurām esam runājuši, tikumu teorijā netiek daudz laika veltīts tam, lai jums norādītu, ko darīt. Tajā nav pavēles vai lietderības principa. Tā vietā tikumības teorija runā par raksturu. Tā vietā, lai teiktu: "Ievēro šos noteikumus, lai tu varētu būt labs cilvēks", Aristotelis un citi tikumu teorētiķi sprieda par to, ka mēs varam vienkārši koncentrēties uz to, lai būtu labi cilvēki, tad pareizās darbības sekos bez piepūles: "Kļūsti par labu cilvēku, un tu darīsi labas lietas." Nav vajadzīga nekāda noteikumu grāmata.

[1:03] Tātad, kāpēc vajadzētu kļūt par tikumīgu cilvēku? Jo "eudaimonija". Tikumu teorija atspoguļo seno pieņēmumu, ka cilvēkam ir noteikta būtība un ka mūsu uzplaukums ir atkarīgs no šīs būtības ievērošanas. Aristotelis to aprakstīja ar jēdzienu, ko viņš sauca par "pareizu funkcionēšanu". Visam ir sava funkcija, un jebkura lieta ir laba tādā mērā, kādā tā pilda savu funkciju, un slikta tādā mērā, kādā tā tās nepilda. To ir viegli saskatīt cilvēku radītā priekšmetā – naža funkcija ir griezt; tātad neass nazis ir slikts nazis. Un auga funkcija ir augt un vairoties; tātad augs, kas neaug, ir slikts kā augs. Tas pats attiecas arī uz cilvēkiem. Mēs daļēji esam dzīvnieki, tāpēc viss, kas norāda uz pareizu dzīvnieka funkcionēšanu, attiecas arī uz mums. Arī mums ir nepieciešams augt, būt veseliem un vairoties. Taču mēs esam arī racionālas un sociālas būtnes. Tātad mūsu funkcijas ietver arī saprāta lietošanu un sadzīvošanu ar saviem līdzgaitniekiem.

[2:03] Iespējams, jūs pamanījāt, ka daži no šiem apgalvojumiem ļoti atgādina dabisko likumu teoriju. Akvīnas Toma teorija ir tāda, ka Dievs mūs ir radījis ar vajadzīgajiem resursiem, lai mēs zinātu, kas ir labs. Aristotelis spēcīgi ietekmēja Akvīnas Tomu. Tādējādi daļa Aristoteļa domu par tikumu teoriju nonāca dabisko tiesību teorijā. Taču Aristotelis nerunā par Dieva plānu, bet tikai par dabu. Aristotelis apgalvoja, ka daba mūsos ir iestrādājusi vēlmi būt tikumīgiem, līdzīgi kā ozolzīlēm ir iestrādāta tieksme kļūt par ozoliem.

[2:27] Bet ko tieši nozīmē būt tikumīgam? Aristotelis teica, ka būt tikumīgam nozīmē tikai darīt pareizās lietas pareizajā laikā, pareizajā veidā un pareizajā daudzumā attiecībā pret pareizajiem cilvēkiem. Tas izklausās tā, it kā Aristotelis būtu teicis tieši neko... Es domāju, cik nekonkrēts tas var būt... Bet, pēc Aristoteļa domām, nav vajadzības būt konkrētam, jo, ja esi tikumīgs, tu visu laiku zini, ko darīt. Tu zini, kā rīkoties ar sevi un kā sadzīvot ar citiem. Tev ir laba spriestspēja, tu vari orientēties apkārt notiekošajā. Un tu zini, kas ir pareizi. Un tad Aristotelis tikumību saprata kā stabilu rakstura īpašību kopumu, kas, reiz attīstīts, novedīs pie prognozējamās labas uzvedības.

[3:00] Par tikumu var domāt kā par viduspunktu starp divām galējībām, ko Aristotelis dēvēja par "zelta vidusceļu". Tikumība ir pareizais daudzums, zelta viduspunkts starp pārmērības un trūkuma galējībām, un šo viduspunktu dēvē par "zelta vidusceļu".

[3:16] Apskatīsim dažus īpašus tikumus, sākot ar drosmi. Kas ir drosme? Lai to aplūkotu tuvāk, dosimies uz "domu burbuli", lai nedaudz ielūkotos filozofijā. Ejot mājās no kino, jūs redzat, ka kāds cilvēks tiek aplaupīts. Kāda būtu drosmīga rīcība, ko jūs varētu uzsākt? Iespējams, ka tu impulsīvi teiktu, ka drosmīgs

cilvēks skrietu un apturētu aplaupīšanu, jo drosme nozīmē pakļaut sevi briesmām laba mērķa labā, vai ne? Nē; tikumīgs cilvēks Aristoteļa izpratnē vispirms izvērtētu situāciju. Ja jūs novērtējat situāciju un jums ir pamatots iemesls uzskatīt, ka jūs varētu droši iejaukties, tad, iespējams, tā ir drosmīga izvēle. Bet, ja jūs novērtējat situāciju un apzināties, ka iejaukšanās, visticamāk, nozīmēs, ka gan jūs, gan upuris būsiet apdraudēti, tad drosmīga izvēle ir neiejaukties, bet gan izsaukt palīdzību. Pēc Aristoteļa domām, drosme ir viduspunkts starp galējībām – starp glēvulību un pārgalvību. Glēvums ir drosmes trūkums, savukārt pārgalvība ir drosmes pārmērība, un abas ir sliktas.

[4:14] Aristotelis ir teicis, ka labas lietas noteikti var būt pārmēru daudz. Tāpēc būt drosmīgam nenozīmē mesties briesmās neapdomājoties. Drosmīgi cilvēki izvērtēs situāciju, viņi zinās savas spējas un rīkosies pareizi. Viņš apgalvoja, ka konkrētajā situācijā daļa no drosmes ir spēja atzīt, ka tā vietā, lai iejauktos, ir jāatrod autoritāte, kas var tikt galā ar situāciju, kura pašam ir neatrisināma. Būtībā drosme ir atrast pareizo veidu, kā rīkoties. Un daudzos gadījumos, bet ne vienmēr tas nozīmē darīt to, ko jūs spējat, pat tad, ja tas jūs biedē. Paldies, "domu burbuli"!

[4:47] Aristotelis uzskatīja, ka visi tikumi darbojas šādi. Pareiza rīcība vienmēr ir viduspunkts starp galējībām, tāpēc šajā teorijā nav "visu vai neko". Pat godīgums darbojas šādā veidā. Godīgums ir ideāls viduspunkts starp rupju godīgumu un nespēju pateikt lietas, kas ir jāpasaka; piemēram, nevienam nav jāpasaka, ka kādam uz sejas ir liels izaugums. Viņš jau zina. Godīguma tikums nozīmē apzināties, kas ir jāizklāsta un par ko vajadzētu klusēt. Tas nozīmē arī zināt, kā godprātīgi pasniegt smagu patiesību, kā maigi paziņot sliktas ziņas vai izteikt kritiku, kas ir konstruktīva, nevis graužoša dvēselei.

[5:20] Tieši tāpat darbojas arī dāsnuma tikums. Tas ļauj izvairīties no acīmredzama skopuma netikuma, bet arī nedot pārmērīgi daudz. Tas nav dāsni – dot narkotikas narkomānam vai pirkt dzērienu visiem bērniem, kad šī nauda ir vajadzīga īres maksai. Pareiza dāsnuma mērs nozīmē dot, kad tev ir nauda, tiem, kam tā ir vajadzīga. Tā var nozīmēt, ka tev ir tieksme dot tikai tāpēc, ka vienkārši vēlies to darīt. Bet tas nozīmē arī apzināties, kad nevari vai nevajadzētu ziedot.

[5:42] Tagad tu vari saprast, kāpēc Aristoteļa tikuma definīcija bija pilnīgi nekonkrēta. Šis zelta vidusceļš ir atkarīgs no situācijas. Bet, ja tev katrā situācijā ir jānoskaidro, kāda ir tikumiskā rīcība, kā tu varētu iemācīties būt tikumīgs? Aristotelis uzskatīja, ka daudz ko var iemācīties no grāmatām, bet "kā būt labam cilvēkam?" nav viena no tām. Viņš teica, ka tikumība ir prasme, dzīvesveids, un to patiešām var iemācīties tikai caur pieredzi. Tikumība ir sava veida zināšanas, ko viņš sauca par praktisko gudrību. Varētu domāt par to kā par kaut ko līdzīgu ielas gudrībai. Un ar ielas gudrību ir tā, ka tā ir jāmacās uz ielas. Bet labā ziņa – jums tas nav jādara vienatnē.

[6:15] Aristotelis teica, ka raksturu veido ieradums. Ja tu atkal un atkal darīsi kādu tikumisku darbību, tā galu galā kļūs par daļu no tava rakstura. Bet veids, kā tu uzzināsi, kā pareizi rīkoties, pirmkārt, ir atrast kādu, kurš to jau dara, un sekot tam. Šie cilvēki, kuriem jau piemīt tikums, ir morālās autoritātes, un saskaņā ar šo teoriju mums ir iedzimta spēja tos atpazīt un vēlme viņiem līdzināties. Tātad tikumus var apgūt, tos vērojot un pēc tam arī darot. Sākumā tas būs grūti, un, iespējams, tev šķitīs, ka tas ir mākslīgi, jo tu vienkārši atdarini kādu, kuram izdodas būt labākam cilvēkam nekā tev. Taču laika gaitā šīs darbības kļūs par tava rakstura daļu, un galu galā tā kļūs par to noturīgo īpašību, par kuru runāja Aristotelis. Tā izpaudīsies ikreiz, kad tev to vajadzēs. Tad tu zināsi, ka esi pilnībā attīstījis tikumu. Tas būs viegli.

[7:03] Labi, bet kālab? Kāda ir tava motivācija? Ko darīt, ja tev nav vēlēšanās būt vīrietim, kurš vienmēr saka pareizo? Vai dāmai, kas vienmēr atrod vajadzīgo drosmi? Tikumu teorija saka, ka tev jāklūst tikumīgam, jo, ja tu tāds būsi, tad varēsi sasniegt cilvēcības virsotni. Tas ļauj sasniegt tā saukto eudaimoniju. Tas ir interesants grieķu vārds, kuram nav vienkārša tulkojuma. Varētu teikt, ka tas nozīmē "labi nodzīvota dzīve". Dažreiz to tulko kā cilvēka uzplaukumu. Un eudaimonija ir 'cēšanās dzīve'. Tā ir dzīve, kurā tu centies pārvarēt savas robežas un gūt panākumus.

[7:36] Eudaimonijas dzīve būs pilna laimes, kas rodas, sasniedzot kaut ko patiešām sarežģītu, nevis vienkārši saņemot to no kāda. Bet, izvēloties dzīvot tā, tava eidemoniskā dzīve nozīmē, ka tu nekad nebeigsi pilnveidoties. Tu nekad nebūsi nonācis līdz punktam, kad varēsi vienkārši atpūsties. Tu nepārtraukti izvirzīsi jaunus mērķus un strādāsi, lai attīstītu jaunas spējas. Izvēle dzīvot šādā veidā nozīmē arī to, ka tu saskarsies ar vilšanos un neveiksmēm. ‘Eudaimonia’ – tas nenozīmē dzīvi ar kēksiņiem un tauriņiem, iekrišanu gultā absolūti nogurdinošas dienas beigās. Tas nozīmē gandarījumu par to, ka esi daudz ko paveicis un ka esi centies kļūt par vislabāko cilvēku, kāds vien vari būt.

[8:10] Tā ir Aristoteļa morāle: būt labākajam cilvēkam, kāds vien vari būt, pilnveidojot savas stiprās puses un vienlaikus strādājot pie savām vājībām. Un Aristotelis uzskata, ka cilvēks, kurš šādi dzīvo, ir tāds cilvēks, kurš darīs labu. Šodien mēs uzzinājām par tikumu teoriju. Mēs pētījām zelta vidusceļu un to, ka tas pastāv kā viduspunkts starp pārmērības un nepietiekamības netikumiem. Mēs runājām par morālajiem paraugiem un eudaimoniju, ko sniedz tikumība.

Transcription in English

Aristotle & Virtue Theory: Crash Course Philosophy #38

<https://www.youtube.com/watch?v=PrvtOWEXDIQ>

[0:00] Imagine a person who always knows what to say, who can diffuse a tense situation, deliver tough news gracefully, is confident without being arrogant, brave but not reckless, generous but never extravagant. This is the type of person that everybody wants to be around and to be like someone who seems to have mastered the art of being a person. This may sound like an impossible feat, but Aristotle believed that, while rare, these people do exist and they are what we should all aspire to be: virtuous. And there's a whole moral theory based on this idea of virtue.

[0:36] But unlike most of the moral theories we've discussed, virtue theory doesn't spend a lot of time telling you what to do. There's no categorical imperative or principle of utility. Instead of virtue theory is all about character. Rather than saying “follow these rules so that you could be a good person”, Aristotle and other virtue theorists reasoned that if we can just focus on being good people, the right actions will follow effortlessly: “become a good person, and you will do good things”. No rule book needed.

[1:03] So why should you become a virtuous person? Because eudaimonia. Virtue theory reflects the ancient assumption that humans have a fixed nature on essence, and that the way we flourish is by adhering to that nature. Aristotle described this in terms of what he called proper functioning. Everything has a function, and a thing is good to the extent that it fulfils its function, and bad to the extent that it doesn't. This is easy to see in an object created by humans: the function of a knife is to cut; so, a dull knife is a bad knife. And the function of a flower is to grow and reproduce; So, a flower that doesn't grow is just bad at being a flower. And the same goes for humans. We're animals, so all this stuff that would indicate proper functioning for an animal holds true for us. As well, we need to grow and be healthy and fertile. But we're also a rational animal and a social animal. So, our function also involves using reason and getting along with our pack.

[2:03] You might notice that some of this sounds a lot like parts of natural law theory. Aquinas theory is that God made us with the tools we need to know what is good. Well, Aristotle had a strong influence on Thomas Aquinas. So, part of Aristotle's thoughts on virtue theory ended up in natural law theory. But for Aristotle this isn't about God's plan, it's just about nature. Aristotle argued that nature has built into us the desire to be virtuous, in the same way that acorns are built with the drive to become oak trees.

[2:27] But what exactly does it mean to be virtuous? Aristotle said that having virtue just means doing the right thing at the right time in the right way and the right amount toward the right people, which sort of sounds like Aristotle saying exactly nothing... I mean, how vague can you be... But according to Aristotle there's no need to be specific because if you're virtuous you know what to do all the time. You know how to handle yourself and how to get along with others. You have good judgment; you can read a room. And you know what's right. And then Aristotle understood virtue as a set of robust character traits that once developed will lead to predictably good behaviour.

[3:00] You can think of virtue as the midpoint between two extremes, which Aristotle called “the golden mean”. Virtue is just the right amount, the sweet spot between the extreme of excess and the extreme of deficiency, and this sweet spot is known as the golden mean.

[3:16] So, let's take a look at some particular virtues, starting with courage. What is courage? To take a closer look at this, let's head to the thought bubble for some flash philosophy. Walking home from a movie you see a person being mugged. What is the courageous action for you to take? Your impulse might be to say that a courageous person would run over there and stop the mugging because courage means putting yourself in danger for a good cause, right? Well, no; a virtuous person in the Aristotelian

sense would first take stock of the situation. If you size up the mugger and have a good reason to believe that you could safely intervene, then that's probably the courageous choice. But if you assess the situation and recognize that intervention is likely to mean that both you and the victim will be in danger, the courageous choice is not to intervene, but to call for help instead. According to Aristotle, courage is the midpoint between the extremes of cowardice and recklessness. Cowardice is a deficiency of courage, while recklessness is an excess of courage, and both are bad.

[4:14] Aristotle said that you definitely can have too much of a good thing. So, being courageous doesn't mean rushing headlong into danger. Courageous persons will assess the situation, they'll know their own abilities, and they'll take action that is right. In the particular situation part of having courage, he argued, is being able to recognize when, rather than stepping in, you need to find an authority who can handle a situation that's too big for you to tackle alone. Basically, courage is finding the right way to act. And a lot of the time, but not all of the time, that means doing the thing that you know you're capable of, even if doing it scares the pants off of you. Thanks, thought bubble!

[4:47] Aristotle thought all virtue works like this. The right action is always a midpoint between extremes, so there is no “all or nothing” in this theory. Even honesty works in this way. Honesty is the perfect midpoint between brutal honesty and failing to say things that need to be said, like - no one needs to be told that they have a big zit on their face. They already know. The virtue of honesty means knowing what needs to be put out there and what you should keep quiet about. And that also means knowing how to deliver hard truths gracefully, how to break bad news gently or to offer criticism in a way that's constructive rather than soul crushing.

[5:20] The virtue of generosity works the same way. It avoids the obvious vice of stinginess, but also doesn't give too much. It's not generous giving drugs to an addict or to buy a round of drinks for everyone in the bar when you need that money for rent. The right amount of generosity means giving when you have it, to those who need it. It can mean having the disposition to give just for the heck of it. But it also means realizing when you can't or shouldn't give.

[5:42] So now you can see why Aristotle's definition of virtue was totally vague. Where that golden mean is depends on the situation. But if you have to figure out what virtue is in every situation, how could you possibly ever learn to be virtuous? Aristotle thought there was a lot that you could learn from books, but “how to be a good person?” was not one of them. He said that virtue is a skill, a way of living, and that's something that can only really be learned through experience. Virtue is a kind of knowledge that he called a practical wisdom. You might think of it as kind of like street smarts. And the thing about street smarts is that you've got to learn them on the street. But the good news is you don't have to do it alone.

[6:15] Aristotle said your character is developed through habituation. If you do a virtuous thing over and over again, eventually it will become part of your character. But the way you know what the right thing to do is, in the first place, is by finding someone who already knows, and emulating that. These people who already possess virtue are moral exemplars, and according to this theory, we are built with the ability to recognize them and the desire to emulate them. So, you learn virtue by watching it and then doing it. In the beginning, it'll be hard, and maybe it'll feel fake because you're just copying someone who's better than you at being a good person. But over time, these actions will become an ingrained part of your character, and eventually it becomes that robust trait that Aristotle was talking about. It will just manifest every time you need it. That's when you know you have virtue fully realized. It becomes effortless.

[7:03] OK, but why? What's your motivation? What if you have no desire to be the guy who always says the right thing? Or the lady who always finds the courage when it's needed? Virtue theory says that you should become virtuous because if you are, then you can attain the pinnacle of humanity. It allows you to achieve what's known as eudaimonia. This is a cool Greek word that doesn't have a simple English translation. You might say it means a life well lived. It's sometimes translated as human flourishing. And the life of eudaimonia is a life of striving. It's a life of pushing yourself to your limits and finding success.

[7:36] Eudemonistic life will be full of the happiness that comes from achieving something really difficult, rather than just having it handed to you. But choosing to live there, you eudemonistic life means that you're never done improving. You are never to a point where you can just coast. You're constantly setting new goals and working to develop new muscles. Choosing to live life in this way also means you'll face disappointments and failures. Eudaimonia, it doesn't mean a life of cupcakes and rainbows, of sinking into bed at the end of an absolutely exhausting day. It's the satisfaction of knowing you've accomplished a lot, and that you've pushed yourself to be the very best person you could be.

[8:10] This is morality for Aristotle. It's being the best person you can be honing your strengths while working on your weaknesses. And for Aristotle, the kind of person who lives like this is the kind of person who will do good things. Today we learned about virtue theory. We studied the golden mean and how it exists as a midpoint between the vices of excess and deficiency. We talked about moral exemplars and the life of eudaimonia that comes with virtuousness.